O concisă privire istorică şi o „analiză spectrală” a presei româneşti de după 1989

Liviu Antonesei

Introducere

Întâmplarea face să fi participat la mijlocul lui februarie, 2011 ca invitat special, la o foarte interesantă dezbatere pe tema „Libertatea media în România: soluții comune la probleme comune”, care este parte a unui program inițiat de organizația civică din Anglia *European Alternatives* – www.euroalter.com – referitor la libertatea media în întreaga Europă. Înaintea explorării spațiului presei noastre, oganizația britanică a mai făcut acelaşi lucru în Italia, urmând alte câteva țări, din Estul, ca şi din Vestul continentului. În România, organizația beneficiază deja de o „antenă” la Cluj, bine coordonată de d-na Anca Magyar, alcătuită din jurnalişti, activişti civici, studenți etc. O parte au însoțit restul echipei la Iaşi[1]. Tot întâmplarea face să-mi fie solicitat un text pentru volumul *Mass media şi democrația în România post-comunistă*, coordonat de simpaticii mei foşti studenți, acum prieteni şi colaboatori, Daniel Şandru şi Sorin Bocancea. M-am gîndesc să profit de aceste două întâmplări ca să încerc să schițez măcar coordonatele unei analize a evoluției presei post-decembriste, a relațiilor acesteia cu destinul democrației de la noi. Nu este prima încercare personală de „analiză spectrală” a presei băştinaşe, dar este abia a doua care depăşeşte dimensiunile şi ambițiile unui articol de ziar[2].

Istoria

Punctul meu de plecare – şi de vedere! – a fost mereu acela că este imposibil să faci o radiografie a stării de azi a presei noastre fără să apelezi la scurta dar tumultoasa ei istorie post-decembristă, în cuprinsul căreia ar putea fi distinse trei etape: cea

[1] Din partea *European Alternatives*, la Iaşi au fost prezenți d-nii Nicolo Milanese (Anglia) şi Alessandro Valera (Italia), ultimul fiind coordonatorul activităților de consultări, în pivința presei, la nivel internațional. Menționez că analiza situației presei europene este doar una dintre dimensiunile misiunii organizației, ea fiind interesată de radiografierea „contra-puterilor” civice în general.

[2] Cea dintâi încercare de amploare este studiul „Puterea politică şi «crimele televiziunii»”, în *Press Monitor, Agenția de Monitorizare a Presei***,** 2-3, 1995, pp. 9-13, în care analizam funcționarea TVR, în condițiile monopolului pe care-l deținea la începutul anilor ‘90, punînd în lumină trei tehnici manipulative predilecte ale acesteia: dezinfomarea propriu-zisă, manipularea discretă (uneori, subliminală) şi efectul anesteziant.

BDD-V316 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:04:26 UTC)

„eroică", cea „comercială" şi cea a „tabloidizării-isterizării". Prima a început în noaptea de 22 spre 23 decembrie 1989 şi a durat pînă la puțină vreme după alegerile din 1996, care au marcat prima schimbare de putere în România. Nu trebuie să uităm că presa a fost, de fapt, prima instituție românească eliberată din chingile dictaturii. Pe 22 decembrie, *Scânteia*, ziarul oficial central al PCR, îi condamna pe „fasciştii de la Timişoara", pe 23 a apărut cu numele *Scânteia poporului* (nu mai era ziarul nimănui, pentru că PCR, cu cei 4,5 milioane de membri, dispăruse instantaneu) şi saluta Revoluția, condamnându-l pe Ceauşescu. Iar de pe 24 decembrie, ziarul a adoptat numele *Adevărul*, din păcate nerespectat în primii ani, cât a fost sub conducerea lui Darie Novăceanu, şi a funcționat ca un fel de „oficios" al FSN. Între altele, a salutat năvălirea în Bucureşti a minerilor, în iunie 1990, mineri care devastau sediul *României Libere* şi ale altor publicații independente sau de opoziție. Tot în noaptea de 22 spre 23 decembrie, toate cotidienele PCR de la nivel județean, ca şi celelalte periodice centrale, treceau „de partea poporului", unele schimbând şi numele odată cu pielea!

În acestă perioadă, presa în întregul ei a fost liberă, neexistând constrângeri legale sau instituționale, singurele sincope fiind „mărunțişuri" provocate de tipografi care refuzau să tipărească anumite publicații, autori, texte – la Iaşi a existat o grevă a presei cu un asemenea prilej, eu participând la ea prin prima grevă a foamei declarată după 22 decembrie 1989. Tot la Iaşi, *Opinia studențească*, transformată din lunar în (aproape!) cotidian, a avut câteva ediții, în ianuarie 1990, cu spații lăsate albe în locul textelor pe care tipografii n-au dorit să le culeagă. Un alt blocaj al presei s-a produs înaintea alegerilor din 1992 datorită unei ciudate „crize a hârtiei", dar atunci a intervenit salvator George Soros, care a pus la dispoziția presei din România un milion de dolari pentru cumpărarea de hârtie din străinătate[3]. Am făcut parte din comisia care a repartizat hârtia, condusă de Petre Mihai Băcanu, şi pot spune că aceasta a lucrat echitabil – au primit hârtia necesară şi cotidienele libere, dar şi cele alocate puterii neocomuniste, cum încă era *Adevărul*, dar şi publicații din provincie, inclusiv unele culturale. Interesant este că, pentru această fază „eroică", în cartea sa dedicată apariției presei libere (şi) în România, Peter Gross foloseşte formula „colosul cu picioare de lut", care mie mi se pare foarte plastică, dar nu foarte exactă![4] A fost singura perioadă

[3] Nu a fost nici primul, nici ultimul sprijin pe care miliardarul filantrop american l-a acordat presei libere din România, aceasta a fost probabil una din preocupările cele mai susținute ale Fundației pentru o Societate Deschisă încă de la începuturile activităților sale în România. Există, probabil, zeci, poate chiar sute de publicații de tot felul – cotidiene naționale şi locale, periodice de atitudine, reviste culturale etc – care au beneficiat de înzestrarea cu tehnică informatică din partea Fundației. De asemenea, aceasta a pus la dispoziția ziariştilor şi a publicului primul manual pentru jurnaliştii din Europa de Est, mai întâi în ediție engleză, apoi şi în românește, manual valabil şi acum!, şi a acordat sute de burse de specializare în mari universități şi pe lângă mari organisme mass-media occidentale.

[4] Peter Gross, *Colosul cu picioare de lut: aspecte ale presei româneşti post-comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 1999. De altfel, analiza autorului american este excepțională, Gross fiind unul din puținii autori occidentali care s-au ocupat atent şi sistematic de evoluția presei din această parte a lumii după căderea comunismului. Excepțională este şi analiza comparativă la care supune presa estică în *Mass-media şi democrația în țările Europei de Est*, Editura Polirom, Iaşi, 2004. Din partea românească, aş semnala analiza dezamăgită a Alinei Mungiu-Pippidi din capitolul „Marea deziluzie. Relația dintre mass-media şi cultura politică", din volumul său *Politica după comunism. Structură, cultură şi psihologie politică*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002.

BDD-V316 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:04:26 UTC)

din istoria acestei prese în care au fost obținute şi rezultate concrete, palpabile în ordinea pragmatică a lucrurilor. Întrebarea „Ce ați făcut în ultimii cinci ani, domnule…?" provoca frisoane activiştilor de rang mai obscur ai PCR activați de dl Iliescu şi FSN, destule personaje controversate fiind nevoite să demisioneze ori să fie demise din noile posturi. În aceeaşi perioadă, presa, dincolo de patronatele diferite şi de interesele nu mereu congruente, reuşea să mai participe la campanii comune, fie împotriva intenţiilor puterii de a restrânge libertatea presei, fie împotriva vreunei situații anormale, fie contra unor personaje discutabile, însă promovate în anumite funcții importante. Să ne gândim că până şi generalul Chițac, ministrul de Interne în timpul mineriadei, a fost dat jos de răguşeala manifestanţilor care au strigat „Joc Chițac!", cuplată cu efortul aproape unanim al presei.

Deci, în tot acest interval, presa din România a fost liberă, dar nu neapărat şi independentă! Cea mai mare parte a presei scrise s-a situat de partea opoziției politice, ceea ce mi se pare legitim pentru situația câmpului politic de atunci. Rezultatele alegerilor din mai 1990, Duminica Orbului, au condus la o putere hipetrofiată şi la o opoziție extrem de fragilă. Interesul intrinsec al presei fiind un câmp politic echilibrat, în mod normal, cea mai mare parte a acesteia a glisat către sprijinirea opoziției. Pe de altă parte, puterea, nemulțumită doar cu monopolul pe care îl avea pe televiziunea şi radioul public şi numai de sprijinul *Adevărului* şi al majorității fostelor ziare de partid județene, a procedat la înființarea unor ziare proprii, de genul *Azi* sau *Dimineața*, al căror militantism eclatant nu era depăşit decât de limbajul insalubru. Dar şi acesta avea să fie depăşit repede, prin apariția *României Mari*, revista Tribunelului de la Butimanu. Trebuie mereu reamintit că această publicație a apărut în urma memoriului trimis de Eugen Barbu şi Corneliu Vadim Tudor domnilor Iliescu şi Petre Roman, în care cereau sprijin pentu editarea unei publicații în care „vor face praf opoziția". Au primit acordul verbal al dlui Iliescu şi pe cel scris, laolaltă cu sprijinul financiar guvernamental, al dlui Petre Roman. Că în scurtă vreme publicația avea să-i transforme şi pe cei doi în ținte, asta e un fel de ironie a istoriei. Revista avea să inaugureze şi o modă – apariția unui partid politic dintr-o instituție media. După cîțiva ani, şi *Antena 1* avea să nască un partid, iar acum pare să fi rămas însărcinat *OTV*-ul.

Ieşirea din faza „eroică" şi intrarea în cea „comercială" s-a făcut în intervalul de dinainte şi de după alegerile din 1996, fiindcă nu a fost un fenomen brusc. Am salutat apariția primei televiziuni independente, mă refer la *Pro TV*, pentru că experiența *SOTI* a eşuat lamentabil, apoi a celorlalte televiziuni private, care au început să apară una după alta, urmând trendul ceva mai devreme manifestat al exploziei posturilor de radio. Mi s-a părut interesantă dirijarea unei părți din capitalul autohton şi intervenția capitalului străin în acest gen de afaceri, fiind şi eu incapabil, ca şi alți observatori, să întrezăresc toate consecințele. În prima parte a intervalului, presa s-a mişcat destul de liber, pluralismul informațiilor era asigurat, iar în 2000, pe fondul relansării economice provocate de guvernul Isărescu, a început să dea chiar semne de oarece prosperitate. Dar, probabil, bani mai mulți înseamnă şi dorința de bani şi mai mulți! Guvernul Năstase, prin fondurile uriaşe puse la dispoziția „imaginii", mai ales prin ministerul dlui Mitrea, dar şi de multe firme private, a tăiat ceva din „avântul" presei spre adevăr. Când dai pagini întregi de publicitate până şi pentru strănuturile guvernanților, e greu să mai ai vreo pornire critică – şi asta se referă la majoritatea instituțiilor media. Chiar

BDD-V316 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:04:26 UTC)

şi la cele cu capital străin. Când redacţiile cotidienelor *România Liberă* şi *Evenimentul Zilei* au dorit să-şi păstreze independenţa editorială au fost nevoite să-şi facă bagajele şi să plece in corpore. Când dl Viorel Cataramă, potenţial candidat independent la Primăria Bucureşti, s-a trezit cu pagini întregi oferite de *Ziua*, în care erau reluate toate atacurile la adresa dumisale de la începuturi, a trebuit să plătească, iar în locul paginilor de injurii au început să apară, în acelaşi ziar, frumoase pagini publicitar-electorale! Ani de zile, în *Adevărul*, care devenise un ziar serios, apăreau pagini întregi despre – sau chiar scrise de – sinistrul rector al *Univesităţii Spiru Haret*, uneori însoţite de semnul „P", alteori nici măcar asta nu se întâmpla! Chiar şi după ce au ieşit la iveală neregulile foarte grave comise de respectiva instituţie „educativă", publicitatea pe faţă sau „pe dos" a continuat. Nici acum nu reuşesc să înţeleg care era rostul reclamelor publicate de CET Govora, care avea monopol pe activitatea sa în zonă, pe prima pagină a cotidianului *Ziua*, în afara cumpărării tăcerii. Dar dacă ne gândim la cât costa o asemenea reclamă, ne dăm seama că vorba strămoşească are adevărul său – da, „tăcerea e de aur"![5]

Aceasta ar fi, deci, partea istorică. Despre ultima secvenţă a acesteia, iniţiată în intervalul 2004-2005, pe care o socotesc istorie contemporană, voi trata în următoarele episoade ale acestei poveşti, dedicate „situaţiei" şi, eventual, „soluţiilor"[6].

Situaţia

Epoca, în sens strict, a presei contemporane, pare să se fi instalat în jurul anului 2004 şi este destul de limpede legată de schimbarea raporturilor de putere, fapt vizibil, în sondaje, chiar înaintea alegerilor din acel an, ba chiar pare legată şi de accesul în funcţia supremă în stat a unui personaj pe cât de pitoresc, pe atât de controversat. În legătură cu aceste evenimente, s-au produs, pe de o parte, o polarizare politică, pe care nu o mai cunoscusem din primul lustru al anilor nouăzeci, pe de alta, o polarizare, cumva simetrică a presei. Aproape nu mai găseşti ziar, televiziune, jurnalist care să nu încline, cât mai furibund posibil, înspre o tabără sau cealaltă. Deci, prima trăsătură a presei contemporane este această *polarizare*, însoţită de o la fel de intensă *radicalizare*. Sigur că trăsăturile actualului preşedinte – ambiţia de a fi „jucător", uşurinţa cu care încalcă

[5] Piaţa legală a publicităţii a fost în 2007 între 485 şi 520 milioane de euro, din care circa jumătate a mers spre televiziuni, pentru a trece de 600 milioane în 2008. E limpede că în primii doi ani de criză a scăzut semnificativ, fapt pus în lumină de dispariţia unor organisme de presă, de reducerea personalului, de fenomenul în creştere constantă a numărului de filme, emisiuni etc reluate. Nu cunosc însă nicio estimare a sumelor de pe „piaţa neagră" a publicităţii. Vezi şi *Televiziunea în Europa: Ediţia 2008. România*, Open Society Institute, EU Montoring and Advocacy Program, Network Media Program, Budapesta, 2008, ediţie bilingvă – română şi engleză.

[6] În ceea ce priveşte cazurile concrete de încălcare a libertăţii presei şi de hărţuire a junaliştilor, începând cu anul 1999, beneficiem de *Rapoartele FreeEx*, anuale, elaborate de Agenţia de Monitorizare a Presei. Rapoartele pot fi descărcate la adresa http://www.activewatch.ro/stiri/FreeEx/Rapoarte-anuale-FreeEx-79.html. Pentru perioada anterioară, nu avem la dispoziţie decât monitorizările sumare ale Departamentului de Stat al SUA din rapoartele anuale dedicate libetăţii presei în lume, unele rapoarte ale UE şi unele luări de poziţie punctuale ale Helsinki Watch şi ale Agenţiei de Monitorizare a Presei.

BDD-V316 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:04:26 UTC)

Constituția, temperamentul tumultuos etc. – obligă cumva la asemenea poziționări şi reacții pasionale, dar cred că presa s-a lăsat uşor dusă de nas, manipulată. Emisiunile de ştiri s-au transformat în mici spectacole „pro" sau „contra", moderatorii par procurori pentru unii invitați şi avocați pentu ceilalți, în funcție de tabăra pentru care au optat. Editorialele de analiză se transformă tot mai mult în pamflete, adesea savuroase, dar care nu fac altceva decât să mărească isteria publică. Presa fuge aproape exclusiv după senzațional, dacă nu îl găseşte, îl produce, iar apetitul după „informațiile" sosite „pe surse", pentru stenograme şi imagini „scăpate" de la organele de cercetare penală pare nesfârşit. Mai grav este că junaliştii şi organismele media nu se întreabă aproape niciodată ce interes au „sursele" să le furnizeze asemenea „informații", în afara manipulării presei şi a intoxicării opiniei publice[37].

La nivelul discursului jurnalistic, sunt vizibile prin urmare, următoarele aspecte, ce țin de un fel de patologie a comunicării: *tabloidizarea*, *telenovelizarea-manelizarea*, *isterizarea*. Vreau să fiu bine înțeles – ştiu că primele tabloide româneşti au apărut încă din deceniul anterior, dar nu dominau piața cu atâta autoritate ca acum. Ba chiar aş putea spune că primul „tabloid", *Evenimentul Zilei* în era Cristoiu, a fost un pionier al domeniului. Deci, un pionier cu anumite timidități – de pildă în foarte expusa acum zonă sexuală! –, care îl situează mai degrabă în familia presei bulevardiere interbelice de la noi, dar şi de aiurea. Ştiu de asemenea că există tabloide peste tot în lume, din Germania şi Anglia până în Polonia, dar acolo există o distincție clară între presa tabloidă şi cea quality, marcată, adesea, până şi comercial – de pildă, în Suedia şi Polonia, presa quality se vinde la chioşcurile de ziare, iar cea tabloidă la supermarketurile alimentare. Teancurile stau în apropierea caselor de marcat şi oamenii îşi pun în coşurile de cumpărături, lângă brânză şi peşte, tabloidul preferat, sau pe toate cele expuse! Nu despre asta este vorba, ci despre *tabloidizarea cvasi-generală*, de diminuarea incredibilă a ponderii presei quality în favoarea celei tabloide. Iar fenomenul nu e limitat la presa *on paper*, ci la toate formele de suport pe care se poate ea manifesta – deci, de la ziarele propriu-zise la presa audio-video şi chiar la cea exclusiv *online*. Iar aş vrea să fiu înțeles, ştiu că fenomenul e prezent în întreaga lume, dar nicăieri – şi cunosc bine presa din câteva țări, că de undeva trebuie să mă informez şi eu! –, nu am diagnosticat acest fenomen în curs de generalizare. Nu sunt nici pudibond – ştiu că nu toată lumea doreşte analize economice, culturale sau politice şi că pe foarte mulți nu-i interesează adevărul ştirilor, ci spectacolul scos din ele. Nu mă deranjează prin urmare că există „Ştirile de la ora 17" sau „fata de la pagina 5", dar aş fi foarte bucuros dacă „Ştirile de la ora 19" – sau 20, după caz! – n-ar fi exact la fel redactate precum ştirile de la ora 17! În sfârşit, e cumva ciudat să afli că există televiziuni de ştiri în România, când ştirile sunt micile spectacole în care, mai ales, se urlă contra unora şi în favoarea altora, iar „dezbaterile" par mai degrabă nişte meciuri de *catch*!

[7] Şi dacă nu ar exista deja o bogată literatură dedicată intoxicării, manipulării, dezinformării! Să spunem că volumul deja clasic al lui Eldon Taylor, *Subliminal communication*, Las Vegas, 1990, nu este tradus în româneşte, dar de la *Arta Războiului* de Sun Tze la cărțile lui Valdimir Volkoff – *Dezinformarea, armă de război* şi *Tratat de dezinformare* – sunt zeci de cărți traduse, ba chiar a început să se înfiripe şi o bibliografie românească – Doina Ruşti, *Mesajul subliminal în comunicarea actuală,* EdituraTritonic, Bucureşti, 2005.

BDD-V316 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:04:26 UTC)

Cred că nu e cazul să insist foarte mult asupra *telenovelizării/manelizării*, că sunt fenomene nu doar vizibile cu ochiul liber, dar care, pur şi simplu, îţi sar în ochi. Toată zona de divertisment se desfăşoară sub acest semn, nu doar telenovelele sau concertele de manele propriu-zise. Singurul câştig, oarecum şi economic, mi se pare acela că, în ultimii ani, am început să ne facem şi singuri telenovele, poate le mai şi exportăm, oricum nu mai trăim numai din „importuri" din America cea foarte latină la suflet. Acest fenomen s-a substituit, în ultimul deceniu, celui foarte frecvent în anii '90, pe care îl numeam într-un studiu de atunci, *efect anesteziant*, abundenţa de emisiuni pastelate de la televiziunea publică, care era şi singura!, emisiuni, toate axate pe „la vie en rose", sau oricum cu un final fericit, că era slujbă, naştere, botez sau nuntă, nu conta, moarte şi şomaj să nu fie![8]

Cît priveşte *isterizarea*, prezentă mai peste tot, de la ştirile urlate la emisiunile cu vipuri & „vipiţe", a atins nişte cote de parcă am trăi înt-o ţară supusă necontenit asediului. Şi, de fapt, aruncând un ochi pe emisiunile realizate de Dan Negru, Capatos, stimata Doamnă Tatu şi alţi Măruţă, înconjuraţi de la fel de istericele şi foarte decoltatele lor asistente, îţi dai seama că aşa e, trăieşti într-o ţară asediată, invadată de prostul gust. Văzând asemenea „spectacole", începe să ţi se facă cumva dor de cele realizate până nu demult de Andreea Marin sau Mihaela Rădulescu, emisiuni care, prin comparaţie, par acum nu doar decente, ci aproape nişte culmi ale bunului simţ.

Dacă îi iei puţin la întrebări pe aceşti ipochimeni, îţi vor spune că „asta vrea publicul". E un alibi jenant, penibil. Publicul vrea ceea ce îi dai, ceea ce eşti, de fapt, în stare să-i dai. Or, în opinia mea, atât sunt în stare să ofere producătorii şi realizatorii noştri – asta se vede şi în faptul că emisiunile cu formatele cumpărate după cele din străinătate ies infinit mai proaste decât în ţările lor de baştină![9] La începutul post-revoluţiei, circula o vorbă – avem mai multe ziare decît jurnalişti. Din păcate, acum e cu mult mai adevărată decât atunci!

Marile probleme

Dincolo de aspectele de mai sus, ce ţin de conţinutul şi stilul presei noastre de azi, deci de calitatea ba execrabilă, ba la limită, a acesteia, foarte rar şi aproape inexplicabil, chiar ridicată!, există câteva mari probleme legate de finanţarea domeniului, de transparenţa acesteia, de concentrarea patronatului *mass-media*, cu un cuvânt drag iubitului nostru preşedinte, de *mogulizare*. Sigur că *mogulizarea* nu este un fenomen recent şi nici inventat de noi. Doar că, în ţările normale, aceste lucruri au fost reglate pe cale legislativă şi prin autoreglementare. Prin urmare, fenomenul n-a fost inventat de noi şi nici descoperit de dl preşedinte! Ba mai mult, Domnia Sa ne-a condus într-o fundătură, de vreme ce distinge între „moguli răi", cei care îşi îndreaptă armele împotriva dumisale, şi „moguli buni", care trag împotriva adversarilor săi. Doar că această

[8] Este vorba despre studiul citat în nota 2.

[9] Una din rarele încercări de anchetare a competenţei personalului din media, dar şi a celei a publicului, în *Evaluarea nivelului de competenţă în mass media,* Active Watch, Agenţia de Monitorizare a Presei, Bucureşti, IMAS, iunie 2008.

BDD-V316 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:04:26 UTC)

distincție are şi marele dezavantaj că operează cu o graniță foarte fluctuantă – unii „moguli buni", exemplul cel mai recent este al dlui „Dan Diaconescu În Direct", şi-au luat transferul în tabăra adversă. Există, deci, un singur fel de moguli, iar fenomenul mogulizării este unul periculos în măsura în care domeniul afacerii de presă, al celorlalte afaceri ale patronatului şi domeniul politic sunt atât de amestecate încât nu mai pot fi separate între ele. Presa devine un instrument de presiune asupra politicului – indiferent dacă patronatul e înregimentat politic sau nu – pentru a obține avantaje pentru întreaga plajă de afaceri. Singurul aspect pozitiv, în momentul de față, este acela că interesele mogulilor sunt încă suficient de diferite, uneori divergente, încât nu s-a făcut pasul către o „sindicalizare" completă, menținându-se astfel un pluralism, chiar dacă, ca şi cel politic, cu destule sincope. Mi se pare evident că *mogulizarea* a cunoscut un proces de intensificare odată cu criza economică şi creşterea „foamei" de bani. Trist este că, pe măsura reducerii resurselor financiare legale ale presei, odată cu dispariția unor organisme de presă, cu reducerea efectivelor şi a veniturilor jurnaliştilor, zona de presiune asupra lor, din partea patronatelor, a ofertanților de publicitate etc., a crescut până la un nivel pe care nu l-a cunoscut până acum presa din țară. Şi, astfel, o presă care a sprijinit efectiv procesul de democratizare, măcar până în preajma anilor 2000, care a ajuns la un anume nivel de profesionalizare şi obiectivitate până prin anul 2004, a devenit acum un fel de „ciuca bătăilor", fiind acuzată, nu mereu şi nu în toate cazurile pe nedrept, că „s-a vândut", că este „părtinitoare" într-o direcție sau alta, că „manipulează" – şi se lasă convenabil manipulată – „fără frontiere".

Ce-i de făcut?

Întrebarea este – se mai poate elibera *mass-media* de această imagine hâdă care i se lipeşte tot mai energic pe chip? Greu de răspuns dar, fără un set de măsuri minimale, care se referă la toți cei implicați în proces, este greu de întrevăzut vreo ameliorare. Şi asta fără a mai menționa că, fără relansare economică, e greu să ne imaginăm o relativă prosperitate onestă a presei şi o reabilitare a condiției sale materiale. În rest, cred că la *nivelul patronatului de presă* este absolut necesară transparentizarea bugetelor şi a surselor de finanțare – la câtă publicitate legală se oferă acum în România este limpede că presa noastră e hipertrofiată, deci se vehiculează şi puzderie de bani negri[10]. Este, de asemenea, necesar ca patronatele şi liderii organismelor de presă să-şi declare conflictele de interese. Ar trebui adoptată şi o lege antitrust, pentru că, dacă nu e deja reală, e în schimb iminentă primejdia concentrării excesive a media româneşti. Cumva „la schimb", statul ar putea oferi presei o reducere a TVA şi alte avantaje fiscale. Sunt țări în care TVA e zero pentru presă şi produse culturale. În Polonia, TVA-ul pentru presă este numai de 6 %, iar pentru produse culturale de orice fel, 0 % – chiar aşa scrie, nu scrie fără TVA!

Dacă oamenii din presă vor să-şi recâştige credibilitatea, trebuie să se autoreglementeze, începând cu aderarea la un *Cod deontologic* al profesiei. Dacă ar

[10] Potrivit Constituției României, „(…) legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligația de a face publică sursa finanțării"– *Constituția României*, articolul 30, paragraf 5.

BDD-V316 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:04:26 UTC)

proceda astfel, ar putea obține o protecție sporită față de presiunile patronatelor, dar şi față de cele ale factorilor politici, care agită periodic biciul reglementării din exterior, fie că este vorba despre o lege a presei, fie despre mutarea ritmică a aşa-numitelor „delicte prin presă" – calomnia, insulta etc – din dreptul civil în cel penal şi invers! În unele țări, autoreglementarea merge până la nivelul organismelor de presă, supuse certificării de către o instanță independentă, însă unanim respectată[11].

În sfârşit, ar mai fi aspectele legate de *educația publicului*. În foarte multe țări, una din „noile educații", apărută în jurul anului 1980, *educația pentru informare şi comunicare*, a devenit disciplină obligatorie de învățământ. Poate la noi, la câte probleme are învățământul în general, e încă prematură o asemenea măsură. Dar măcar elemente referitoare la formarea spiritului critic şi evaluativ, la creşterea puterii de discriminare şi a celei de verificare, tot ar putea fi introduse în corpusul de discipline deja existent. Măcar până la nivelul de a aduce micul cetățean educat în situația de a înțelege că telecomanda, mouse-ul şi mâna care dă banii pentru un ziar sunt în posesia sa, nu a celui care „vinde" produsul mediatic! În fond, dacă nu e deloc moral ca un jurnalist sau un mijloc de comunicare să încerce să te manipuleze, să-ți orienteze interesat opiniile, opțiunile şi comportamentele, nu e nicio probă eclatantă de inteligență să stai cu mâinile încrucişate lăsând să se petreacă asemenea fenomene fără să schițezi nici un gest de respingere. Dacă înghițim pe nemestecate tot ce ne „vinde" presa, nu doar presa este vinovată!

Concluzii

Majoritatea concluziilor au fost formulate pe parcursul acestei succinte diagnoze a presei româneşti „eliberate" de revoluția din decembrie 1989. Totuşi, cred că mai pot fi formulate câteva încheieri de ordin mai general. Ceea ce atrage în primul rând atenția este modul în care degradarea presei din ultimul deceniu a fost însoțită de degradarea similară a clasei noastre politice. N-aş putea stabili un raport de determinare între cele două, ci unul de co-evoluție. De altfel, tot în această perioadă, politicienii noştri s-au transformat într-un fel de vedete mediatice, care îşi petrec cea mai mare parte a timpului în studiourile de televiziune sau măcar în fața camerelor de luat vederi, a microfoanelor şi aparatelor de fotografiat, nu în birouri sau „pe teren". Nu este nici aceasta vreo mare descoperire românească, urmăm şi în această privință „tendințele mondiale", doar că o facem original, adică românește, abuziv şi de o calitate mai mult decât îndoielnică. Mă şi întreb dacă mai are sens să mai facem alegeri „libere şi corecte". La prezența mediatică exorbitantă a politicienilor noştri, am putea economisi importante sume de bani selectându-i pe baza cifrelor de rating şi lăsând plata lor în seama mass-media, unde par să presteze majoritatea timpului „de lucru", eliberând

[11] Un set foarte bun de mijloace de autoreglementare a fost elaborat de *Convenția Organizațiilor Media* (*Codul Deontologic Unic*, organizarea *Grupului de Bune Practici Jurnalistice*, *Certificatul de Bune Practici Jurnalistice*), încă din octombrie 2009. Din păcate, aceste mijloace nu au ajuns încă să fie folosite, parțial din pricina reticenței patronatelor, în bună parte însă şi din pricina imobilității jurnaliştilor. Aş vrea să cred că aceasta nu este şi interesată!

BDD-V316 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:04:26 UTC)

altfel sume importante de la buget pentru cheltuielile cu adevărat importante. În al doilea rând, această simbioză de joasă calitate dintre „politrucime" şi „presărime" a provocat o degradare fără precedent a vieții publice din România, care a fost adusă la nişte standarde atât de joase încât a devenit înspăimântătoare. Argumentele au fost înlocuite cu insultele, logica a devenit o disciplină interjecțională, ceea ce în orice țară civilizată se numeşte comunicare a ajuns un fel de vorbărie fără rost, fără utilitate, fără sens. Aş vrea să spun că mai jos de atât nu se poate, dar îmi este teamă să manifest un optimism atât de deşănțat. Din păcate, se poate, n-am ajuns încă atât de jos pe cât ne stă nouă în puteri!

Bibliografie:

Antonesei, Liviu, *Puterea politică şi „crimele" televiziunii,* în *Press Monitor***,** 2-3, Agenția de Minitorizare a Presei, Bucureşti, 1995.

Antonesei, Liviu, (în dialog cu Dorin Popa), *Scriitorii şi politica 1990-2007. De la Iliescu la Băsescu şi retur*, Institutul European, Iaşi, 2007, în special capitolul III, „Despre Universitate, studenți, jurnalişti şi mass media".

Coman, Mihai, *Mass media în societatea post-comunistă*, Editura Polirom, Iaşi, 2003.

Gross, Peter, *Colosul cu picioare de lut: aspecte ale presei româneşti post-comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 1999.

Gross, Peter, *Mass media şi democrația în țările Europei de Est*, Editura Polirom, Iaşi, 2004.

Haineş, Rosemarie, *Televiziunea şi reconfigurarea politicului. Studii de caz: alegerile prezidențiale din 1996 şi 2000*, Editura Polirom, Iaşi, 2002.

Mungiu-Pippidi, Alina, *Politica după comunism. Structură, cultură şi psihologie politică*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002.

Merlino, Jacques, *Les vérités yougoslaves ne sont pas toutes bonnes à dire*, Albin Michel, collection L`information spectacle, Paris, 1993.

Pop, Doru, *Mass media şi democrația*, Editura Polirom, Iaşi, 2001.

Ruşti, Doina, *Mesajul subliminal în comunicare*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2005.

**** Constituția României,* anul 1991, modificată în 1993, prin Legea 429, link-ul on-line accesat la data de 27.02.2011, Monitorul Oficial, 767 din 31 Octombrie 2003, http://www.legis.ro/images/stories/ACTE_NORMATIVE/constitutia%20romaniei.pdf?phpMyAdmin=8fbe510b01e54ceac3b726aafb563fb8.

**** Evaluarea nivelului de competență în mass media*, Active Watch, Agenția de Monitorizare a Presei, Bucureşti, IMAS, iunie 2008.

**** Mass media şi oficialitățile: între legături primejdioase şi normalitate*, Comitetul pentru Libertatea Presei, Chişinău, 2003.

**** Press Monitor*, colecția 2005-2007.

**** Rapoartele FreeEx privind libertatea presei în românii pe anii 1999-2009,* Active Watch / Agenția de Monitorizare a Presei, link-ul online, accesat la data de 27.02.2011, la adresa http://www.activewatch.ro/stiri/FreeEx/Rapoarte-anuale-FreeEx-79.html.

**** Televiziunea în Europa: Ediția 2008. România*, Open Society Institute, EU Montoring and Advocacy Program, Network Media Program, Budapesta, 2008 (ediție bilingvă – română şi engleză).

BDD-V316 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:04:26 UTC)